

Marta Bartusiak

Dolnośląska Szkoła Wyższa, Wrocław

Ulrich Beck (2016). *The Metamorphosis of the World*. London: Polity Press, ss. 223

„Niedokończona książka” – tak często bywa określana *The Metamorphosis of the World*, została bowiem skończona i wydana po śmierci jej autora. Ulrich Beck zmarł na atak serca podczas zimowego spaceru w towarzystwie żony. Tematem zajmującym ich w trakcie spaceru były odesłane przez wydawnictwo recenzje pierwszej wersji *The Metamorphosis*.... Beck nie był z nich zadowolony i wraz z żoną dyskutowali nad uczynieniem książki bardziej wyrazistą, kiedy nagle doznał wspomnianego ataku serca. Chociaż, jak sama pisze, niewiele pamięta z tamtej rozmowy – Elisabeth Beck-Gernsheim postanowiła dokończyć książkę, co udało się z pomocą kilku osób i ostatecznie została ona wydana rok później w 2016 r. przez wydawnictwo Polity Press.

Książka składa się z trzech części podzielonych na rozdziały. Pierwsza część ma charakter wprowadzenia. Przygotowuje czytelnika na to, co ma pojawić się w kolejnych rozdziałach, zarysowane zostają w niej główne wątki. Autor rozbudza ciekawość i pokazuje, posługując się przykładami zarówno z obecnego życia, jak i z historii, jak rozumie metamorfozę.

W drugiej części rozwinięte zostają zapoczątkowane w części pierwszej wątki. Opowiada ona o świecie, w jakim żyjemy, zawiera spostrzeżenia Autora na temat tego, co ma znaczenie i potencjał zmiany a wreszcie przedstawia rodzaj propozycji nowej polityki w obliczu zmian klimatycznych; polityki, która – zdaniem Becka – jako jedyna mogłaby sprostać obecnym wyzwaniom w obliczu globalnego ryzyka.

Trzecia część stanowi krótkie podsumowanie oraz spojrzenie w przyszłość. Autor zaznacza, że obecnie młodzi ludzie odnajdują się w cyfrowym świecie, tymczasem starsze pokolenie nie czuje się w nim dobrze.

Książka ma charakter refleksji nad obecnym światem. Wątki w niej poruszane przeplatają się ze sobą; tam, gdzie uznaje to za konieczne, Beck nawiązuje do tego, co już było, lub zaznacza, co będzie dalej szerzej omawiane. Całość wywodu jest jednak klarowna i duży potencjał pobudza czytelnika do refleksji. Dzieło Becka stanowi niejako próbę uchwycenia i pokazania, czym jest metamorfoza, pragnie zwrócić uwagę czytelnika na różne aspekty, potwierdzające to, że mamy do czynienia z zupełnie nowymi strukturami; że świat nie tyle się zmienił, ile uległ metamorfozie.

Aby zrozumieć przesłanie autora, w trakcie lektury należy skupić się na subtelnej różnicy pomiędzy zmianą i metamorfozą.

A czym właściwie jest owa metamorfoza? Przede wszystkim dotyczy ona pozytywnych efektów ubocznych zagrożeń, złych działań (*bads*), czym różni się od zjawisk świata zarysowanego w *Theory of world risk society*, która koncentruje się na negatywnych skutkach ubocznych dobrych działań i wprowadzanych zmian (s. 4). Po drugie, na co Autor kładzie wyraźny nacisk, **metamorfoza to nie zmiana**. Termin *zmiana* sugeruje, że coś zostało czymś zastąpione, jednak ta nowa rzecz przypomina w jakiś sposób poprzednią, pewne aspekty pozostają niezmienione. Metamorfoza oznacza sytuację, w której coś, co było tej pory pewne – upada, a na jego miejscu pojawia się coś zupełnie nowego (s. 3). Właśnie to rozróżnienie pomiędzy metamorfozą i zmianą może przysporzyć czytelnikowi trudności w zrozumieniu, czym jest metamorfoza. Z pomocą przychodzą liczne przykłady omówione przez Autora – pomagają one dostrzec ową subtelną różnicę pomiędzy zjawiskami określonymi tymi dwoma pojęciami.

W *The Metamorphosis...* czytamy, że metamorfoza przejawia się w poczuciu niezrozumienia świata w sposób **napły**. Owo niezrozumienie świata jest punktem wyjścia do dalszych rozważań Autora, gdy zadaje pytanie: „W jakim świecie żyjemy?” Zauważa, że obecnie ludzie nie rozumieją świata, w którym zmuszeni są żyć. Jest to właśnie związane z metamorfozą rzeczywistości, pojawieniem się nowych struktur, w których dotychczasowe sposoby działania nie są wystarczające. Wiedza, jaką posiadają ludzie na temat rzeczywistości, nie jest na tyle wystarczająca, aby się w niej bez problemu poruszać¹.

Już dziesięć lat temu Alicja Kargulowa (2009, s. 7) we wstępie do swojej książki zwracała uwagę na bezradność i niemoc człowieka wobec zmian zachodzących we wszystkich obszarach życia oraz o konsekwencjach, jakie za sobą ta niemoc pociąga, np. dezorientacja we własnym życiu, wycofanie lub uporczywe poszukiwanie informacji, porad. Obecność poradnictwa w tych trudnych czasach może wydawać się czymś naturalnym – pisze Bożena Wojtasik. „Ludzie w dzisiejszym niejednoznacznym świecie, w którym panuje przypadkowość, ryzyko, pluralizm często bowiem szukają pomocy doradców gotowych udzielić informacji, porad, dodać otuchy, łagodzić lęki i wspierać w rozwiązywaniu różnorodnych problemów tożsamościowych” (Wojtasik, 2009, s. 190). Ci, którzy nie decydują się na spotkanie z profesjonalnym doradcą, szukają zazwyczaj pomocy w innych miejscach. Różne formy poradnictwa, doradztwa podejmowane są nie tylko przez profesjonalistów, ale także osoby niewykwalifikowane w tym kierunku. Dowodem na to może być niezwykle popularność, jaką zyskało w ostatnich latach różnego rodzaju piśmiennictwo poradnikowe. Wystarczy wejść do jakiegokolwiek księgarni, aby trafić na cały

¹ Odwołano się tutaj do koncepcji społecznego tworzenia rzeczywistości autorstwa P.L. Bergera oraz T. Luckmanna. Zgodnie z nią wiedza posiadana przez jednostkę jest dla niej wystarczająca, dopóki nie pojawi się problem, którego nie będzie mogła za jego pomocą rozwiązać (Berger, Luckmann, 2010, s. 54–63).

dział „Poradniki”, gdzie znajdziemy informacje, poczynając od tego, jak wychować psa, sprzątać mieszkanie, aż po sposoby osiągnięcia życiowego sukcesu.

Jako odpowiedź na współczesne problemy ludzi poruszających się w czasach płynnej nowoczesności Jean Guichard proponuje nową formę wspierającą – interwencje poradnicze w myśl koncepcji *Konstruowanie życia/Life Design*. Szeroko opisuje zastosowanie tej metody w cyklu składającym się z trzech artykułów (Guichard, 2018a, 2018b, 2018c). Dowiadujemy się z nich, że celem poradnictwa jest pomaganie ludziom w konstruowaniu przyszłych perspektyw zarówno zawodowych, jak i prywatnych, dotyczących życia w ogóle (Guichard, 2018b, s. 58). Guichard, podobnie jak Beck, odnosi się do zagubienia, niepewności podejmując pytanie jak nadać sens ludzkiej egzystencji (Guichard, 2018a, s. 41). Jego zdaniem stosowana w poradnictwie metoda *Dialogów konstruowania życia* jest na nie odpowiedzią. Podstawy tej koncepcji oraz wyznaczania kierunków działań poradniczych w ogóle Guichard upatruje w rezolucji przyjętej w 2015 r. przez Zgromadzenie Ogólne ONZ pod hasłem *Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable (Przekształcamy nasz świat: Agenda na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030)* (Guichard, 2018a, s. 27; Organizacja Narodów Zjednoczonych [ONZ], 2015). Działania doradcze powinny być zorientowanymi na w przyszłość formami wspierania i towarzyszenia zaplanowanymi w taki sposób, aby „przekształcać nasz świat”, przyczyniając się do „sprawiedliwego i zrównoważonego rozwoju ludzkości” (Guichard, 2018a, s. 52, 2018c, s. 114). Zarówno Beck, jak i Guichard podejmują więc tematykę działań jednostki w obliczu globalnego ryzyka (zob. s. 1). Być może *Life Design* to koncepcja, którą możemy odpowiedzieć na spostrzeżenia Becka dotyczące metamorfozy dzisiejszego świata, zwłaszcza ludzi młodych, ale nie tylko.

Inną bowiem kwestią, jaką podejmuje Beck, mając na myśli ową metamorfozę, jest ogromna przepaść między nowym a starym pokoleniem. Nowe młode pokolenie odnajduje się w poddającym się metamorfozie świecie, wykazuje łatwość przystosowania się do zmieniających się warunków. Przenikające się obecnie wartości, sposoby myślenia i postrzegania świata kształtują młodych ludzi i ich światopogląd, co nie zawsze ma miejsce w przypadku osób starszych. Czy jednak te różnice międzypokoleniowe są domeną czasów współczesnych, czy raczej są nieodłącznym elementem każdej rzeczywistości? Można odnieść wrażenie, że przyjęta przez Autora perspektywa w tym temacie wyrasta z subiektywnego poczucia niezrozumienia współczesnego świata. Porównuje on pojawienie się nowych struktur do powstawania tych sobie dobrze znanych. Tłem do podjęcia rozważań zaprezentowanych w *The Metamorphosis...* są bowiem głębokie przemyślenia Autora wynikające przede wszystkim z jego życiowych doświadczeń. Ulrich Beck urodził się w 1944 r. Otoczenie, w jakim dorastał, w jakim przeżywał lata młodości, było niezaprzeczalnie inne od tego, które obserwował u kresu swojego życia. To właśnie dzięki zdobytym doświadczeniom oraz dzięki umiejętności wnikliwej obserwacji Autor dostrzegł, że świat ulega metamorfozie, a nie zmianie. Polecałabym jednak

czytelnikowi przyjęcie własnej krytycznej perspektywy w ocenie funkcjonowania dzisiejszego świata.

Dzieło *The Metamorphosis...* jest jednym z tych, których odbiór zależy od czytelnika, jego stosunku do siebie, innych i otaczającego go świata. Pełne inspiracji, trafnych uwag i spostrzeżeń, sprawia, że nie można przejść obok niego obojętnie. Poruszone w nim tematy nie są oderwane od rzeczywistości. Czytając o spostrzeżeniach dokonanych przez Autora, odbiorca może znaleźć ich potwierdzenie w rzeczywistości. Przybliżając czytelnikowi koncepcję metamorfozy, Beck posługuje się takimi przykładami jak wszechobecna globalizacja, metamorfoza wartości, metamorfoza strefy intymności czy tzw. kulturowy pesymizm – przewidywanie katastrofy. Wszyscy jesteśmy obserwatorami tych zjawisk. Przywołane zjawisko *kulturowego pesymizmu* można dostrzec na przykład w obecnym od kilku lat trendzie do tworzenia scenariuszy (m.in. filmowych), które opowiadają nie tylko o zagładzie wywołanej globalną katastrofą klimatyczną, ale także upatrywane, jako ogromne zagrożenie rozwijającej się w przyspieszonym tempie technologii. Technologia, której osiągnięcia (np. roboty zastępujące ludzi, kontrolowanie całego życia człowieka za pomocą urządzeń cyfrowych), może doprowadzić ostatecznie do tragedii.

Podzielam zdanie Becka że mamy obecnie do czynienia z zupełnie nowymi strukturami. Ludzie przekształcają własne ograniczenia pod wpływem impulsów płynących z zagranicy, z kosmopolitycznego świata. Wszystko dzieje się na skalę globalną, a normy i wartości stają się tymczasowe, powiązane jedynie z miejscem, w którym powstały. Mam jednak pewien opór w przyznaniu Autorowi racji odnośnie do tezy głoszącej, że doświadczamy nowego obrazu macierzyństwa. Według niego możliwość poczęcia dziecka metodą *in vitro* generuje zupełnie nowe rozumienie słów takich jak matka, ojciec, zapłodnienie, choć obecne zwroty, takie jak „dziecko *in vitro*” jedynie odzwierciedlają naruszenie pewnego tabu. Z pewnością technologia ta daje możliwości wcześniej niedostępne ludzkości, jednak czy faktycznie zmienia to znacząco cały obraz macierzyństwa? Rola opiekuńcza i wychowawcza matki i ojca pozostaje ta sama. Zapewne autor miał na myśli, że samo pojawienie się takich możliwości wywołało dylematy z którymi ludzie nie umieją sobie poradzić, wytworzyło coś zupełnie nowego, co było nie do pomyślenia do tej pory, co jest niezrozumiałe dla ludzi, czego nie potrafią nazwać. Jednak – moim zdaniem – wynika to raczej z braku oswojenia się z czymś nowym, a nie z rzeczywistą zmianą idei macierzyństwa. Myślę, że należy odróżnić to, co faktycznie jest zupełnie nowe, od tego, co jedynie wystąpiło pod inną postacią, co uległo metamorfozie. Sztuczne zapłodnienie zastąpiło w niektórych przypadkach zapłodnienie naturalne, jednak teza, że generuje to jednoznacznie nowe rozumienie macierzyństwa, wymaga weryfikacji.

Podsumowując, pragnę jeszcze raz podkreślić, że książka ta jest pełna inspiracji i tematów do przemyśleń. W trakcie jej lektury czytelnik może przyjąć nową perspektywę postrzegania świata, zobaczyć dobrze sobie znane tematy w nowym świetle. Możliwość tę wzmacnia odwoływanie się Autora do rzeczy znanych, które

może obserwować każdy w swoim codziennym życiu. Zmiany klimatu, globalne ocieplenie i związane z nim katastrofy to tematy cieszące się obecnie dużą popularnością. Autor pokazuje je w nowym świetle, jako drogę do emancypacji ludzkości. Pyta: „Czy katastrofa zmian klimatycznych tak samo jak kiedyś II wojna światowa doprowadzi do emancypacyjnego katastrofizmu i do realizacji kosmopolitycznych instytucji?” (s. 115). Upatruje ogromnej emancypacyjnej siły zjednoczenia ludzkości ponad granicami. W owym zjednoczeniu ludzkości ogromną rolę mogą odegrać miasta (*United Cities*). Beck zwraca uwagę na metamorfozę miast, które zaczynają działać w imię ochrony środowiska. Jego zdaniem to właśnie współpraca miast, ich zjednoczenie może ocalić ludzkość, to one mogą sobie poradzić z wyzwaniami, z którymi nie poradzi sobie zjednoczenie narodów (np. Unia Europejska) (Rozdział 11). To właśnie miasta widzą zagrożenia niewidoczne z punktu widzenia kraju, np. szeroko poruszany w ostatnich latach problem smogu. Publikowane statystyki pokazują, w których miastach jego poziom jest większy, w których mniejszy, jak miasta, a nie państwa, radzą sobie z tym zagrożeniem. Pokazuje to po raz kolejny, że przemyslenia Becka oparte są na wnikliwej obserwacji rzeczywistości. Otwarta postawa podczas lektury może sprawić, że czytelnik dostrzeże zupełnie nową perspektywę w odbiorze spraw sobie dobrze znanych oraz znajdzie wiele inspiracji do przemyśleń.

Bibliografia

- Beck, U. (2016). *The Metamorphosis of The World*. London: Polity Press.
- Berger, P.L., Luckmann, T. (2010). *Społeczne tworzenie rzeczywistości: traktat z socjologii wiedzy*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Guichard, J. (2018a). Doradztwo dotyczące zatrudnienia a poradnictwo *Life Design*: cele główne i szczegółowe oraz podstawy interwencji poradniczych/ Employability guidance & life design counselling: Objectives, ends and foundations of career and life design interventions, *Studia Poradownicze/Journal of Counselling*, 7, 21–56/235–266.
- Guichard, J. (2018b). Dialog konstruowania życia/*Life Design*. Nowa forma wspierających interwencji poradniczych/ Life Design Dialogue – A New Form of Career and Life Design Interventions, *Studia Poradownicze/Journal of Counselling*, 7, 57–97/267–304.
- Guichard, J. (2018c). Jakie interwencje w poradnictwie kariery i konstruowania życia mogą przyczynić się do globalnego, humanitarnego, sprawiedliwego i zrównoważonego rozwoju?/ What career and life design interventions may contribute to global, humane, equitable and sustainable development?, *Studia Poradownicze/Journal of Counselling*, 7, 99–127 / 305–331.
- Kargulowa, A. (red.). (2009). *Poradownictwo – kontynuacja dyskursu*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Organizacja Narodów Zjednoczonych. (2015) *Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development (Przekształcamy nasz świat: Agenda na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030)*. Pobrane z <https://undocs.org/en/A/RES/70/1> (08.10.2019).

- Wojtasik, B. (2009). Sytuacja poradnicza – między rytuałem interakcyjnym a prawdziwym spotkaniem. W A. Kargulowa (red.), *Poradownictwo – kontynuacja dyskursu* (s. 199–216). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.